

KİTAP TANITIMI I

Prof. Dr. İhsan Süreyya SİRMA, Müslümanların Tarihi, İstanbul: Beyan Yayınları, 2014, I-V.

MEHMET SALİH GÜNDÜZ

ANKARA Ü. SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı Başkanlığı görevini sürdürmekte olan Prof. Dr. İhsan Süreyya Sırma, Türkiye’de okuyucuların özellikle ilahiyat camiasının yabancı olmadığı, İslam Tarihi alanında nitelikli çalışmalarıyla tanındığı bir ilim adamıdır. Eserin baş tarafındaki biyografisinden anlaşıldığına göre, müellifin, kitap ve makale olarak şimdiye kadar hazırlamış olduğu çalışmalarının önemli bir kısmı basılmış bulunmaktadır. Aşağıda, Sırma’nın Hz. Âdem’den başlayıp günümüze kadar gelen Müslümanların siyasi tarihini konu edinen “*Müslümanların Tarihi*” adlı kitabı tanıtılacaktır.

Müellif, bu kitabı yazmanın hayalinin, 1960'lı yıllarda Paris'te doktora öğrencisi iken, kendisinin ilmi rehberi olan Muhammed Hamidullah Hoca'nın seminerlerini takip ederken başladığını ifade etmektedir. Fakat projesinin asıl gövdesinin Viyana'da oluştuğunu belirtir. Sırma, 2000 yılında Viyana'da bulunduğu esnada, kendisi ile birlikte orada bulunan İbrahim Halil Çelik Bey'in kendisine "Hocam, şöyle derli toplu bir tarih kitabı yazsana!" diyerek teşvik etmesi ve Erzurum yıllarında, aynı üniversitede beraber görev yaptığı arkadaşı Beşir Atalay Bey'in de, "Şöyle hayatının kitabı olacak bir araştırma yapsana!" şeklindeki telkini, onun kitabını yazmasında etkili olmuştur. Diğer taraftan müellifin zaten böyle bir arzusunun olması, bu yönde zaman içerisinde aldığı kitapların çoğalması, arşiv belgelerinden dosyalar oluşturması ve gerçekleştirmeyi hayal ettiği araştırmasında kullanmak üzere, dünyanın değişik yerlerine yaptığı seyahatlerinde çektiği fotoğrafların birikmesi onun hayalinin de yavaş yavaş gerçekleşme sürecine girmesini sağlamıştır.

Müellif, bu kitabında, Hz. Âdem'den Hz. Muhammed (s.a.s.)'e kadar bütün peygamberlerin tebliğlerini ve ümmetlerinin bu tebliğ uğruna olan mücadeleleri sırasında başlarından geçen olayları içeren olaylar bütünü anlatırken, alışılmış klasik-modern bakış açılarından farklı olarak, "*İslam Tarihi*" değil "*Müslümanların Tarihi*" ifadesini kullanmaktadır. Müellifin böyle bir kanaate varmasının sebebi, asırlardır bize "*İslam Tarihi*" olarak anlatılanların aslında İslam'ın değil, kendilerine Müslüman denen insanların tarihi, başka bir deyişle, Hz. İbrahim'in, Hz. Musa'nın, Hz. İsa'nın ve nihayet Hz. Muhammed (s.a.s.)'in, kendilerine gelen vahiyle bildirdikleri dine inananların tarihi olduğunu düşünmesinden kaynaklanmaktadır. Yani, hepsi de Allah'ın emirlerini insanlara bildirmekle görevlendirilen bu peygamberlere, ümmetleri olduklarını söyleyenlerin, bu peygamberlerin getirdiklerine ne ölçüde uyduklarının ve onları ne ölçüde gerçekleştirdiklerinin tarihidir. Daha da somutlaştıracak olursak kendilerine "Yahudi" diyenlerin, Hz. Musa'nın getirdiklerini; Kendilerine "Hıristiyan" diyenlerin, Hz. İsa'nın getirdiklerini ve nihayet kendilerine "Müslüman" diyenlerin Hz. Muhammed (s.a.s.)'in getirdiklerini, kendi nefislerine, ahlaklarına, amellerine, sev-

gilerine, idarelerine, siyasetlerine, savaşlarına, barışlarına v.s.'ye ne ölçüde tatbik ettiklerinin tarihi, “*Yahudilik Tarihi*”, “*Hıristiyanlık Tarihi*”, “*İslam Tarihi*” değil; “*Yahudilerin Tarihi*”, “*Hıristiyanların Tarihi*” ve “*Müslümanların Tarihi*”dir. Bunu şu şekilde de açıklayabiliriz: Yahudi ve Hıristiyanlar, zaman içinde din adamlarının yapmış oldukları ictihadlarla (!) hem dinlerini, hem de büyük ölçüde dinlerinin kaynağını değiştirdiler. Onun için ne Hz. Musa'ya gelen Tevrat'ın aslına, ne de Hz. İsa'ya gelen İncilin aslına sahibiz! Bu konuda Müslümanların konumu ise çok farklıdır. Onlar da zaman zaman İslam'a tamamen ters düşen ictihad ve tasarruflarda bulunmuş olmalarına rağmen, dinin, yani İslam'ın kaynağı olan Kur'an ve Sünnet'i değiştirmediler. Müslümanlar, Örnek Halifeler döneminden sonra, özellikle siyasette, İslam'a gereği gibi uymadılarsa/uymuyorlarsa da, İslam'ın kaynağı değişmedi ve günümüze kadar geldi. İşte bunun içindir ki müellif, Müslümanların başından geçen bu on beş asırlık zaman sürecini, “*İslam Tarihi*” olarak değil, “*Müslümanların Tarihi*” olarak tanımlamıştır.

Kur'an-ı Kerim'de Mü'min Suresinin 78. ayetinde Yüce Allah, Hz. Muhammed (s.a.s.)'e “Andolsun, Biz senden önce de peygamberler gönderdik. Onlardan kimilerini sana anlattık, kimilerini anlatmadık.” buyurmuştur. İslam inancına göre Müslümanlar, Kur'an-ı Kerim'de örnek gösterilen bütün peygamberleri de Allah'ın peygamberleri olarak inanıp kabul ettikleri için müellif, “*Müslümanların Tarihi*” adlı eserine ilk peygamber olan Hz. Âdem ile başlamıştır.

“*Müslümanların Tarihi*” adlı bu kitap, bir methiye olmadığı gibi bir destan da değildir. Bu araştırmada kişi ve olaylar, olabildiğince tarafsız bir şekilde ele alınmış ve söz konusu olan kişi ve olaylar objektif bir şekilde yorumlanmaya gayret edilmiştir. Başka bir deyişle Müellif, bu eserde olayları ve kişileri anlatırken “bizdendir!” deyip asla haksıza haklı; “bizden değildir!” deyip de haklıya haksız dememiştir.

Müellif, araştırmasını sürdürürken önceki eserlerinde kullandığı gibi bu araştırmasında da “geçmişini günümüze taşıma” çabası diyebileceğimiz metodu kullanmış, zaman zaman ele aldığı dönemin bazı hâdiselerini günümüz olaylarıyla karşılaştırma cihetine gitmiştir. Müellifin bu metodu kullanma-

daki amacı, günümüzü anlayabilmek için geçmişimizden alacağımız dersler olduğunu göstermektir.

Müellif, bu araştırmasına “*Müslümanların Tarihi*” adını koymasına rağmen onu genel insanlık tarihinden ayırmak çok zordur. Gerek Müslümanların tarihinin gerekse genel insanlık tarihinin Allah’ın Hz. Âdem’i yaratmasıyla başladığı kabul edilmektedir. Antik çağlar dediğimiz dönemlerin ilki olan Hz. Âdem’in yaşadığı dönemi, tarihin bilinen kaynaklarından araştırmak mümkün olmadığı için, o dönemin araştırılmasında en güvenilir kaynaklar ilahi kitaplar olmaktadır. Bunlardan günümüze kadar değişmeden intikal eden tek kitap olma özelliğini Kur’an-ı Kerim taşımaktadır. Bu nedenle müellif, Hz. Âdem’e, hatta ondan sonra gelen dönemlere ait birçok bilgiyi bu otantik kitaptan almıştır. Müellif, meseleye seküler açıdan bakmadığı için onun ana referans kaynağı Kur’an-ı Kerim ve onun çevresinde oluşan ilimlerdir; İkinci derecede ise genel tarih ilminin araştırmalarında kullandığı klasik kaynaklardır.

“*Müslümanların Tarihi*” adlı bu kitap, beş ciltten oluşmaktadır. Müellif, konuların kolay bir şekilde anlaşılıp takip edilebilmesi için, araştırmasını kronolojik olarak ele almıştır. Konular her ciltte ayrı ayrı ele alındığından, okuyucu, dilediği konuyla ilgili cildi ele alıp, o konuyu inceleyebilme fırsatına sahiptir.

Birinci cilt, “*Tarih Nedir-Peygamberler Tarihi-Cabiliye Dönemi*” başlığını taşımaktadır. Birinci cilt, kısa bir önsöz ve sunuşun ardından üç ana bölümden oluşmaktadır. Ayrıca eserde her bölümün sonunda o bölüm ile ilgili bir değerlendirme ve her cildin sonunda o cilt ile ilgili genel bir değerlendirme bulunmaktadır. Müellif, kitabının önsözünde, kitap ile ilgili bazı açıklamalar yapmış, araştırma konusunun sınırlarını çizmiş, böyle kapsamlı bir kitap yazmanın sebebini açıklamış ve sonunda bu kitabın yazımında emeği geçen herkese ayrı ayrı teşekkür etmiştir. Müellif, Sunuş kısmında ise zaman kavramını açıkladıktan sonra eserine neden “*İslam Tarihi*” ismini değil de “*Müslümanların Tarihi*” ismini verdiğini anlatmaya çalışmıştır. “*Tarih Nedir?*” adını taşıyan birinci bölümde, tarihin sadece okullarda okutulan geçmiş hadiseler kronolojisinden ibaret olmadığı bilakis tarihin insanoğ-

lunun hayatıyla çok yakından ilgili olduğu vurgulanmıştır. Müellif, tarihini bilmeyen insanların başkalarının bağımlıları, başkalarının uyduları olmaya mahkûm olacağını, çünkü bu tür insanların kendilerine öğretilenden başka bir hakikati göremeyeceklerini, dolayısıyla insanın sadece tarihi bilerek hürriyeti tanyacağını, bağımsızlığa âşık olacağını ve onun için mücadele edeceğini belirtmiştir. Ayrıca bu bölümde, tarihin Kur'an'dan ayrılmayan, onunla kaim, insanı ideale götüren bir ilim olduğunu ifade etmiştir. Tek doğru yolun Kur'an'ın, Sünnet'in ve gerçek tarihin gösterdiği yol olduğunu vurgulayan müellif, devlet başkanları, bakanlar, bürokratlar ve vatandaşlar da dâhil herkesin yanlış yola girmemek için Kur'an çizgisindeki gerçek tarihi bilmeleri gerektiğini belirtmiştir.

İkinci bölüm "*Hz. Muhammed (s.a.s.)'den Önceki Dönem*" başlığını taşımaktadır. Bu bölümde, ilk insan ve peygamber olan Hz. Âdem'den son peygamber Hz. Muhammed (s.a.s.)'e kadar gelmiş ve Kur'an'da adı geçmiş olan peygamberlerin kıssaları ele alınmış ve her peygamberin kıssasının sonunda o kıssa ile ilgili kısa bir değerlendirme yapılmıştır. Müellif, Hz. Muhammed (s.a.s.) öncesi tarihi dönem hakkında yeterli kaynak bulunmasının, bu dönemlerde yazının yaygın olmaması, hatta yok denecek kadar az olmasından kaynaklandığını belirtmektedir. Bu yüzden bu döneme, bize sadece ilahi menşeli kutsal kitapların kaynaklık edebileceğini düşünmektedir. Ayrıca Müslümanların inancına göre, Tevrat ve İncil denen kutsal kitapların asıllarının bulunmaması ve elde bulunan nüshaların da muharref olması, müellifin bu bölümdeki araştırmasında Kur'an ve Sahih Sünnet'i asıl kaynak olarak kullanmasına sebep olmuştur. Bununla birlikte zaman zaman Kur'an ve Sünnet dışındaki kaynaklardan da, sıhhat farklılıklarını göstermek için istifade etmiştir.

Araştırmanın "Cahiliye Dönemi" adını taşıyan üçüncü bölümünde, Hz. Muhammed (s.a.s.)'in içinde yaşamış olduğu Mekke Şehir Devleti'nin İslam öncesi dönemi ve onun (s.a.s.) çocukluk ve gençlik yılları ele alınmıştır. Müellif, bu bölümü, Hz. Muhammed (s.a.s.)'in Mekke ve Medine dönemlerindeki peygamberlik mücadelesini iyi anlayabilmek, İslam'ın içinde doğduğu dini ve sosyal çevreyi değerlendirmek, o günün, en azından dini

yapısını bugünkü Dünya konjonktüründe şöyle veya böyle kendisinden söz ettiren din anlayışlarıyla karşılaştırmak gayesiyle kaleme almıştır. Bunu yaparken de mümkün merteye ayrıntılara dalmaktan kaçınmış, çalışmasını bir tek konu üzerinde yoğunlaştırmaya gayret etmiştir. Müellif, bu bölümde okuyucuya iki hususu anlatmayı hedeflemektedir: Bunlardan birincisi, Hz. Muhammed (s.a.s.)'in mücadele ettiği şirk ortamını anlamak ve dolayısıyla –şartların güçlüğü itibariyle-onun (s.a.s.) ne kadar büyük bir görevi yerine getirdiğinin kavranması, diğeri ise o günün şirk anlayışını günümüzdekilerle mukayese etmektir.

“Müslümanların Tarihi” adlı kitabın ikinci cildi, “Hz. Muhammed (s.a.s.)’in Mekke ve Medine Dönemleri” başlığını taşımaktadır. Bu cilt, bir giriş, iki ana bölümden oluşmaktadır. Araştırmanın giriş bölümünde tebliğ ve işkence terimleri açıklanmış ve bu iki terimin birbirleriyle çok yakından ilgili olduğu vurgusu yapılmıştır. “İslami Tebliğin Mekke Dönemi (Tebliğ Sürecinde İşkence)” adını taşıyan birinci bölümde, İslami tebliğin Mekke dönemini inceleyen müellif, özellikle Müslümanlara yapılan işkenceden söz etmiştir. Araştırmanın bu bölümünde; İslami tebliğin kolay olmadığı, işkence çekmeden, eza görmeden ilahi hareketin yürümeyeceği vurgusu yapılmış ve İslami tebliğden dolayı sadece Hz. Muhammed (s.a.s.) ile ashabının değil, onlardan önceki peygamberler ve onların ümmetlerinin de Allah davası uğruna işkence çektiklerine dikkat çekilmiştir. Fakat burada sadece Hz. Muhammed (s.a.s.) ile ashabının tebliğleri ve onların bu tebliği yaparken çektikleri işkenceler ele alınmıştır. Bu bölümde, inanmayanların ve Allah’ın buyruklarını tanımayanların Müslümanlara uyguladıkları işkencelerin sadece fiziki değil, aynı zamanda ekonomik, sosyolojik, şantaj ve tehdit gibi psikolojik işkenceler olduğunu görmekteyiz.

Bu cildin ikinci bölümü “İslami Tebliğ’in Medine Dönemi (Tebliğ Sürecinde Cihad)” başlığını taşımaktadır. Bu bölümün giriş kısmında, İslami tebliğin Medine döneminin, Mekke döneminden farklılıklar arz ettiğine, hedef aynı olmasına rağmen tebliğ yöntemlerinin değiştiğine dikkat çekilmiş, bu yöntem farklılıklarının çoğunun, Medine döneminde oluşan İslam Devleti’nin yapı ve imkânlarından kaynaklandığı vurgusu yapılmıştır. Mü-

ellifin bu bölüme, “İslami Tebliğ’in Medine Dönemi (Tebliğ Sürecinde Cihad)” başlığını koymasının sebebi, Hz. Muhammed (s.a.s.)’in Medine’de geçen son on senelik peygamberlik döneminin hem sosyal yapılanmayla hem de askeri cihadla/savaşla geçmesindedir. Araştırmanın bu bölümünde müellif, cihadın sadece bir yönü olan siyasi cihadı incelemeyi hedeflediği için meseleleri mümkün merteye özlü aktarmıştır. Burada, devletin yoğun işlerinin yanı sıra, Hz. Peygamber (s.a.s.)’in askeri cihada ne kadar önem verdiği; on senelik Medine hayatının büyük bir bölümünü Allah yolunda savaşmaya ayırdığı görülmüştür.

Eserin üçüncü cildi, “Örnek Halifeler-Emeviler Dönemi” başlığını taşımaktadır. Bu cilt, iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, “Örnek Halifeler Dönemi” başlığını taşımaktadır. Müellif, burada Müslümanların, hem dini hem de siyasi liderleri olan Hz. Muhammed (s.a.s.)’in vefat etmesiyle, devletin idaresini üstlenecek ve ümmetin sosyal işlerini yürütecek, Hz. Peygamber (s.a.s.)’in halefleri olan “Halife” dediğimiz devlet başkanlarını seçtiklerini belirtmektedir. Bu bölümde, Müslümanların tarihinde “Hulefây-ı Raşidin” diye tanımlanan Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali’nin hilafet dönemleri ele alınmıştır. Müellif, çalışmanın kapsamı nedeniyle, bu dönemin sosyal ve kültürel ayrıntılarına girmeyerek, o dönemdeki siyasi olayları tahlil etmekle yetinmiştir.

Bu cildin ikinci bölümü, “Emeviler Dönemi” başlığını taşımaktadır. Müellif, bu bölümde, Emeviler Dönemini (Hicri 41-132) ele alırken, diğer bölümlerde olduğu gibi kronolojik sistemi benimsemiş ve sultan-halifelerin siyasetlerini, icraatlarını bu tarihsel sıralamaya göre anlatmıştır. Müellif’in asıl uğraş alanı “Müslümanların Siyasi Tarihi” olduğu için, o, burada Emevi Devleti’nin diğer müesseseleri üzerinde durmamıştır. Müellif, Resûlullah (s.a.s.) döneminin zorlu mücadelesinden ve örnek halifelerin onun izindeki sebat ve gayretlerinden sonra Müslümanların idari bakımdan saltanat rejimine tabi olmalarının çok dramatik bir gelişme olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle burada saltanat denen tarihe kök salmış yönetim biçimini geniş bir şekilde ele almıştır. Müellif, Emevi Devleti’nin kuruluşuyla beraber ortaya çıkan bu saltanat hastalığına, bu rejimin zulüm bidatlerine rağmen, doksan

bir senelik bu dönemin tamamının mahkûm edilemeyeceğini vurgulamaktadır. Özellikle Ömer b. Abdülaziz'in, her Müslümanın benimseyeceği, seve seve biat edebileceği bir İslami yönetim dönemini getirdiğini ifade etmektedir. Ayrıca ilk gününden itibaren devlet içerisindeki siyasi çekişmeleri bir tarafa bırakacak olursak, Emeviler zamanında İslami fetihlerin zirveye ulaştığına; doğuda Çin hududuna kadar olan yerler fethedilirken, İslam mücahitlerinin, batıda Endülüs/İspanya üzerinden Fransa içlerine kadar vardıklarına dikkat çekmiştir. Kısaca, bu dönemde Merkezde iktidar kavgalarının cephede ise cihadın devam ettiğini vurgulamıştır.

Eserin dördüncü cildi, "*Abbasiler-Endülüs Emevileri-Selçuklular-Haçlılar*" başlığını taşımaktadır. Bu cilt, dört ana bölümden oluşmaktadır. "*Abbasiler Dönemi*" adını taşıyan ve kısa bir giriş ile başlayan birinci bölümde, Müslümanların tarihinin ikinci saltanat dönemi olan Abbasiler dönemi ele alınmıştır. Araştırmanın bu bölümünde görülmektedir ki, Emeviler döneminde nasıl iktidar her şeyin, hatta din'in önüne geçmişse, Abbasiler döneminde de her şeyin başı yine iktidar olmuştur. Kısa süren Emevi Devletine kıyasla oldukça uzun ömürlü olan Abbasi Devleti fazla bir fütuhatta bulunamamış; sadece mevcudu elinde tutma mücadelesi vermiştir. İslam coğrafyasındaki imar ve kültür hareketliliği konusunda Abbasiler, Emevilere kıyasla daha iyi görülüyorsa da, müellife göre, Abbasiler bu görece hizmetlerini, hazır buldukları Emevi Devletine borçludurlar. Bu bölümde yine görülmektedir ki, saltanat sisteminde zamanın önemli bir kısmı taht kavgalarıyla, veliahtların birbirleri aleyhine olan çeşitli entrikalarıyla geçmekte, iktidar ve saltanat esas alındığı için saltanatın gereği olarak birçok sultan kendi halkına bile zulüm yapabilmekte, iktidarının devamı için haksızlıklara göz yumabilmektedir. Abbasiler, Müslümanların tarihinde uzun bir dönemi kapsadığı gibi, cereyan eden hâdiseler açısından da oldukça büyük bir öneme sahiptir. Ne var ki, bu önemine rağmen bu bölümün çalışma alanı "*Müslümanların Siyasi Tarihi*" olduğu için müellif, ele aldığı dönemin sahip olduğu çok yönlü zenginliğe, hukuk ve diğer kültür hareketlerindeki ayrıntılara girmeyerek, meselelerin ancak siyasi boyutları üzerinde durmaya çalışmış, meselelerin özünü anlamaya gayret etmiştir. Müellif, bu dönemde

de hâdiselerin seyrini takip edebilmek için yine kronolojik metodu esas almış, tahlil ve tespitlerini buna göre yapmaya çalışmıştır.

Bu cildin ikinci bölümü, “*Endülüs İslam Devleti*” başlığını taşımaktadır. Bu bölümde, kısa bir girişin ardından Endülüs’teki Müslümanların sekiz yüz yıllık serüveni ele alınmaktadır. Müellif burada, Müslümanların bütün tarihleri boyunca olduğu gibi, Endülüs tarihinin de, saltanat sisteminin ne denli zararlı olduğunu, Allah’ın emri olan “Şûra”nın terk edilip, Müslümanları çocuk sultanların emrine verince, müminlerin nasıl zarara uğradıklarını gözler önüne serdiğini belirtmiştir. Müellif bu bölümde, tek gayeleri İslam’ı tebliğ etmek olan Müslümanların, bu vasıflarına sadık kaldıkları sürece, hem tebliğlerini yapmakta muvaffak olduklarını, Fransa içlerine kadar fetihler yaptıklarını; hem de İspanya’da hüküm sürmekte olan Hıristiyan devletlerinin zulüm ve işkenceleri altında inleyen milyonlarca Hıristiyan ve Yahudi’nin bu zulümden kurtulmalarına vesile olduklarını belirtmiştir. Diğer taraftan müellif burada, Müslümanların esas gayeleri olan “İ’lây-ı Kelimetullah”ı bırakıp, taht kavgalarına, iktidar ve saray entrikalarına başlamasıyla, ya da Allah’a ve insanlara karşı olan sorumluluklarını bir tarafa bırakıp, zevk ve sefaya dalmasıyla, düşmanları karşısında her gün yenile yenile küçüldüklerini ve nihayet İspanya tarihinden silinip yok olduklarını ifade etmiştir. Müellif bu bölümde ayrıca, Hz. İsa adına hareket ettiklerini söyleyen İspanya’daki Hıristiyan Devletlerin ortaya attıkları “reconquista/ yeniden fetih” hareketiyle, Endülüs Müslümanlarına karşı kadın-erkek, genç-ihtiyar demeden, din adına tarihin en büyük soykırımını yaptıklarına dikkat çekmiştir.

Bu cildin üçüncü bölümü “*Selçuklular*” başlığını taşımaktadır. Araştırmanın bu bölümüne çok kısa bir giriş ile başlayan müellif, bu bölümde Selçuklular döneminin sosyal ve kültürel ayrıntılarına hiç girmeyerek, o dönemin siyasi olaylarını da kronolojik çerçevede ana hatlarıyla çok kısa bir şekilde tahlil etmiştir.

Bu cildin dördüncü bölümü “*Haçlı Seferleri*” başlığını taşımaktadır. Bu bölüme kısa bir giriş ile başlayan müellif, burada ilk önce, Haçlı Seferleri öncesinde Hıristiyan Batı dünyası ve Müslümanların durumunu ele

almış; daha sonra arkasında yüz binlerce ölü ve bir o kadar da yaralı bırakıp gitmiş olan, sadece Müslümanların değil yüz binlerce Hıristiyan'ın ve Yahudi'nin de felaketine sebep olan ve neredeyse üç asır sürmüş olan Haçlı Seferlerini sırasıyla ele almıştır. Müellif, bu bölümün değerlendirmesinde Müslümanların birlikteliklerini bozup, saltanat uğruna birbirleriyle savaştıklarında, Gayr-i Müslimlerin bundan nasıl faydalandıklarına, kendilerine katliam uyguladıklarına şahit olduklarını; bunun aksine birleştiklerinde de Haçlıları ülkelerinden nasıl çıkardıklarını gördüklerini aktarmıştır. Ayrıca Hıristiyanların da, Haçlıların Müslümanlara ve Ortodoks Hıristiyanlara uyguladıkları vahşet sonucunda, Müslümanların kendilerinden çok daha fazla Allah'ın emrine bağlı olduklarını gördüklerine dikkat çekmiştir.

“*Müslümanların Tarihi*” adlı kitabın beşinci cildi, “*Osmanlı Devleti*” başlığını taşımaktadır. Müellif bu ciltte, Müslümanların tarihi içinde altı asır gibi önemli bir dönemi oluşturan Osmanlı Devleti'ni ele almıştır. Müellif, çalışmasının kapsamı nedeniyle burada, Osmanlı Devleti'ni bütün ayrıntıları ile ele alıp incelemek yerine, Osmanlı Devleti'nin siyasi tarihini kronolojik ve özet olarak ele almış ve bazı tespitlerini okuyucuyla paylaşmıştır. Osmanlı Devleti, dünyamızda imparatorluklar dönemi diye tanımlanabilecek bir dönemin son temsilcilerinden biridir, belki de sonuncusudur. Ancak Müellif, araştırmasında hiçbir zaman “Osmanlı İmparatorluğu” tabirini kullanmamış bunun yerine “Osmanlı Devleti” tabirini kullanmayı tercih etmiştir. Müellif, bu cildin giriş bölümünün ikinci dipnotunda; Osmanlıların hiçbir zaman devletlerini “İmparatorluk” diye tanımlamadıklarını bunun yerine devletlerini “Devlet-i ‘Aliyye-i Osmaniyye” diye adlandırdıkları aktarmış, bu yüzden kendisinin de bu araştırmasında “İmparatorluk” tabirini kullanmadığını ifade etmiştir. Osmanlı Devleti, bünyesinde etnik kökenleri ve inançları birbirinden farklı elli'ye yakın topluluğu barındırmaktaydı. Müellif, araştırmasında bu devasa yapının altı asır boyunca icra ettiği fonksiyon ve o dönemde dünya sahnesinde oynadığı role değinirken; küçük bir beylikten koca bir devlet oluşturma ve bu devleti altı asır payidar kılmanın, başlı başına büyük ve önemli bir hadise olduğuna dikkati çekmiştir. Müellife göre, Osmanlı Devletine büyük başarıları sağlayan temel

unsur, kuruluş aşamasında kendilerine din olarak kabul ettikleri ve uymaya çalıştıkları İslam dinidir. Bununla birlikte, Osmanlıların inkırazlarını, çöküşlerini hazırlayan etken de, onların giderek İslam dininin esaslarını terk etmeleridir. Din faktörünün yanında, Osmanlı Devleti'nin çöküşünü hazırlayan başka faktörlerinde varlığını kabul eden müellif, bununla birlikte bütün bu faktörlerin şöyle ya da böyle din ile bağlantılı olduğu görüşündedir. Müellifin Osmanlı Devleti'nin yükseliş ve çöküşünü sağlayan ana unsur konusundaki bu temel görüşü; Osmanlı Devleti'nden daha önceki Müslüman Devletlerin de yükseliş ve çöküşünü sağlayan ana unsur konusundaki temel görüşüdür. Nitekim müellif eserinin birçok yerinde; Müslümanların bütün tarihleri boyunca, ne zaman dinleri olan İslam'ı bihakkın uyguladıklarında, ona doğru orantılı olarak devletlerinin de yükseldiğini, dinlerine bigâne kaldıklarında da devletlerinin çöküp gittiğini vurgulamıştır. Müellif, bu bölümün sonunda kitap ile ilgili genel bir değerlendirme yapmıştır. “*Müslümanların Tarihi*” adlı bu kitap; genel bir bibliyografya ve tek başına bir kitap hacmindeki yüz on üç sayfalık bir genel indeks ile sona ermektedir.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, müellifin Hz. Âdem'den başlayıp günümüze kadar gelen Müslümanların siyasi tarihini kısmen ele alan bu çalışması, böyle uzun bir tarih dilimini ele aldığından dolayı, birçok bilgiyi bir arada vermenin avantaj ve dezavantajına sahiptir. Konularla ilgili derli toplu bilgiye ulaşım açısından oldukça faydalı olan bu çalışma, sınır ve kapsamından dolayı doğal olarak okuyucuya her istediğini bulma fırsatını veremeyecektir. Fakat Müslümanların siyasi tarihini konu alan ve farklı bir tarih denemesi olan bu çalışmanın müellifin kitabın önsüzünde ifade ettiği “Okyanus'ta ilerlerken varılmak istenen menzile götürmese de, en azından o menzilin deniz fenerini gösterebilecek, deniz fenerini gören okuyucu da, artık aradığı menzile varacak yolları kendisi bulabilecek” nitelikte olduğu söylenebilir. Son olarak 1944 doğumlu olup halen münbit bir şekilde eserler veren Prof. Dr. İhsan Süreyya Sırma gibi önemli ve tanınmış bir tarihçinin kaleminden çıkmış olan “*Müslümanların Tarihi*” adlı kitabın tarihi farklı bir bakış açısı ile görmek isteyen herkes tarafından okunması gerektiğini düşünmekteyiz.

Ayrıca müellifin yaşamı boyunca gösterdiği çalışma azminin mücessemleşmiş hali olan bu kitabın, genelde bütün araştırmacılar özelde ise henüz bu yolun başında olan genç araştırmacılar açısından motive edici nitelikte olduğu söylenebilir.